

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ЩОДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО»
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ
(У ТОМУ ЧИСЛІ СКОРОЧЕНИЙ ТЕРМІН НАВЧАННЯ)
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 081 – «ПРАВО»
ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «БАКАЛАВР»

КРЕМЕНЧУК 2018

Методичні вказівки щодо практичних занять і самостійної роботи з навчальної дисципліни «Адміністративне судочинство» для студентів денної та заочної форм навчання зі спеціальності 081 – «Право» (у тому числі скорочений термін навчання) освітнього ступеня «Бакалавр»

Укладач доц., к. ю. н. Д. І. Сирота

Рецензент д. ю. н., проф. В. С. Цимбалюк

Кафедра галузевих юридичних наук

Затверджено методичною радою Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

Протокол № ____ від _____

Голова методичної ради _____ проф. В. В. Костін

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1 Теми та погодинний розклад лекцій, практичних занять, самостійної роботи.....	6
2 Перелік практичних занять і самостійної роботи.....	8
Практичне заняття № 1 Адміністративна юстиція та адміністративне судочинство.....	8
Практичне заняття № 2 Адміністративний судовий процес.....	12
Практичне заняття № 3 Принципи адміністративного судочинства.....	13
Практичне заняття № 4 Учасники адміністративного процесу.....	15
Практичне заняття № 5 Підсудність справ адміністративним судам.....	19
Практичне заняття № 6 Доказування і докази.....	22
Практичне заняття № 7 Проведення у суді першої інстанції.....	24
3 Теми рефератів.....	28
4 Питання до іспиту	29
5 Критерії оцінювання знань студентів.....	32
Список літератури.....	35

ВСТУП

Демократичні перетворення, що відбулися в Україні після проголошення незалежності, обумовили необхідність перебудови всього державного механізму з метою приведення його до міжнародних стандартів у галузі захисту прав людини. У зв'язку з цим особливо гостро постала необхідність трансформації судової гілки влади та створення дієвого механізму захисту прав і свобод громадян. Такий механізм, перш за все, повинен забезпечувати захист особи від свавілля чиновників, оскільки останні наділені значним обсягом владних повноважень та можуть приймати рішення, обов'язкові для виконання.

Адміністративна юстиція в Україні як інститут судового захисту прав громадян від порушень з боку влади представлена спеціалізованими адміністративними судами та адміністративним судочинством.

Створення адміністративних судів в Україні є значним позитивним кроком у розвитку держави та суспільства.

Адміністративне судочинство – це урегульована законом діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ. З набранням чинності Кодексу адміністративного судочинства України, адміністративне судочинство стало самостійним видом судочинства поряд з конституційним, цивільним, господарським, кримінальним.

Адміністративне судочинство – одна з основних спеціальних юридичних дисциплін, що вивчає закономірності судового розгляду і вирішення справ про оскарження дій або бездіяльності посадових осіб органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, що порушують права осіб.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є створення в судовій системі України нової ланки – адміністративних судів і прийняття Кодексу адміністративного судочинства України.

Міждисциплінарні зв'язки: з конституційним правом, адміністративним правом, господарським правом, кримінальним правом, трудовим правом.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Основні положення адміністративного судочинства.
2. Загальні положення адміністративного процесу

Метою викладання навчальної дисципліни «Адміністративне судочинство» є формування знань про більш повне розуміння особливостей судового адміністративного процесу і порівняння його з іншими видами судового процесу.

Основними **завданнями** вивчення навчальної дисципліни «Адміністративне судочинство» є :

- навчити студентів аналізувати норми чинного законодавства, правильно застосовувати в практичній діяльності методи державного управління;
- формувати вміння використовувати норми адміністративного права для забезпечення ефективного регулювання державно-управлінських функцій у ринковій економіці.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Адміністративне судочинство» студенти повинні

знати :

- загальні положення адміністративного права;
- чинне законодавство;
- функції та принципи державного управління;
- систему виконавчої влади, правове положення суб'єктів, що її здійснюють;
- поняття та види адміністративного примусу та адміністративної відповідальності, а також адміністративного процесу, його структуру;
- особливості галузевого та міжнародного державного управління.

уміти :

- застосовувати законодавчі акти на практиці;
- надавати правильну юридичну консультацію фактичним відносинам у сфері адміністративного права.

1 ТЕМИ ТА ПОГОДИННИЙ РОЗКЛАД ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усьо го	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	Се м	інд.	с.р.		л	п	сем	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1 Основні положення адміністративного судочинства												
Тема 1 Адміністра тивна юстиція та адміністративне судочинство	20	4	4	–	–	12	20	2	2	–	–	16
<i>Усього годин за змістовим модулем 1</i>	20	4	4	–	–	12	20	2	2	–	–	16
Змістовий модуль 2 Загальні положення адміністративного процесу												
Тема 2 Адміністративний судовий процес	16	2	2	–	–	12	16	–	–	–	–	16
Тема 3 Принципи адміністративного судочинства	14	2	2	–	–	10	16	–	–	–	–	16
Тема 4 Учасники адміністративного процесу	20	4	4	–	–	12	18	2	2	–	–	14
Тема 5 Підсудність справ адміністративним судам	18	4	4	–	–	10	18	2	2	–	–	14
Тема 6 Доказування і докази	16	2	2	–	–	12	16	–	–	–	–	16
Тема 7 Проваджен ня у суді першої інстанції	16	2	2	–	–	12	16	–	–	–	–	16
<i>Усього годин за змістовим модулем</i>	100	16	16	–	–	68	100	4	4	–	–	92

2												
Усього годин:	120	20	20	–	–	80	120	6	6	–	–	108

2 ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Практичне заняття № 1

Тема. Адміністративна юстиція та адміністративне судочинство

Мета: формування знань про базові положення адміністративного судочинства та уміння застосувати їх на практиці.

Питання для обговорення

1. Адміністративна юстиція як інститут судового захисту.
2. Поняття та сутність адміністративної юстиції.
3. Основні моделі (типи) адміністративної юстиції в світі (адміністративно-управлінська, квазісудова, загальносудова, адміністративно-судова). Характеристика їх особливостей.
4. Завдання адміністративного судочинства та відмінність його від інших видів судочинства.

Короткі теоретичні відомості

Адміністративна юстиція – гарантований державою та закріплений чинним національним законодавством спеціально-правовий спосіб захисту фізичними та юридичними особами своїх прав та інтересів від неправомірних дій, бездіяльності суб'єктів владних повноважень, який полягає у судовому розгляді та вирішенні публічно-правових спорів системою адміністративних судів.

Адміністративне судочинство – діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у порядку, встановленому Кодексом адміністративного судочинства.

Завдання до теми

Задача 1

Студент філологічного факультету університету Олександр Петренко звернувся до міського комісаріату за місцем знаходження гуртожитку із

проханням поставити його на військовий облік у зв'язку з переїздом на навчання до міста. Одночасно подав посвідчення про приписку з відміткою про зняття з військового обліку за попереднім місцем проживання. Відповідальний службовець комісаріату відмовився ставити його на військовий облік, оскільки О. Петренко не надав довідки з університету, що він дійсно є студентом і має право на забезпечення гуртожитком. В університеті відповіли, що таку довідку О. Петренку зможуть видати лише через два тижні, коли з відпустки вийде працівник, що відповідає за ведення обліку студентів.

Петренко О. оскаржив бездіяльність міського військового комісаріату до адміністративного суду щодо не взяття його на військовий облік, оскільки внаслідок такої бездіяльності з'являються підстави для притягнення О. Петренка до адміністративної відповідальності за порушення правил військового обліку (стаття 210 Кодексу України про адміністративні правопорушення). Окрім того, за відсутності відповідного запису у посвідченні про приписку він не зможе звернутися до паспортного столу для реєстрації свого нового місця проживання.

Суд, розглянувши адміністративний позов, відмовив у його задоволенні, зіславшись на те, що жодного права О. Петренка військовий комісаріат не порушив, адже стати на військовий облік є обов'язком, а не правом призовника.

Чи допустив військовий комісаріат порушення прав, свобод чи інтересів О. Петренка?

Чи може суд надавати захист інтересам особи?

Чи правильне рішення ухвалив суд? Підготуйте консультацію, як діяти О. Петренку далі.

Задача 2

Мешканець села Петриківці фермер Іван Колодій звернувся до Петриківської Сільської ради із заявою про надання йому в короткострокову оренду земельної ділянки для вирощування нового сорту соняшника (1 га), яка би прилягала до земель, що є у його власності. Сільська рада розглянула заяву І. Колодія і прийняла рішення про надання йому в оренду земельної ділянки

розміром 1 га, прилеглої до сільськогосподарських угідь І. Колодія з південної сторони. Зазначена земельна ділянка раніше належала іншому користувачеві, з яким сільська рада розірвала договір дострокової оренди через недоцільне її використання.

Колодій І. звернувся до районного суду з адміністративним позовом, у якому оскаржив рішення сільської ради. Позов він обґрунтував тим, що попередній користувач земельної ділянки використовував її для зберігання отрутохімікатів. Значна частина хімікатів зберігалася протягом тривалого часу під відкритим небом, тому земля зазнала значного забруднення і стала малоприсадною для вирощування сільськогосподарських культур.

Суд, розглянувши справу, прийняв постанову, якою у задоволенні позову відмовив. Основним мотивом стало те, що сільська рада прийняла своє рішення відповідно до закону, адже прохання І. Колодія про виділення земельної ділянки для вирощування соняшника було повністю задоволено, а земельна ділянка, згідно з даними державного земельного кадастру, належить до земель сільськогосподарського призначення, тому суд не взяв до уваги посилення позивача на те, що вона є малоприсадною для ведення сільського господарства.

Чи допустила порушення сільська рада прав, свобод та інтересів І.Колодія?

Чи врахував суд завдання адміністративного судочинства, відмовляючи в задоволенні позову?

Чи було перевірено рішення сільської ради на відповідність усім критеріям, що визначені ч.3ст2 КАСУ? Якщо ні, то які критерії були проігноровані?

Чи правильне рішення ухвалив суд? Підготуйте консультацію, як діяти І.Колодію далі.

Задача 3

Верховна Рада ухвалила закон, згідно з яким суб'єктам підприємницької діяльності, які працевлаштовують вихованців дитячих будинків, надається одноразова грошова допомога з державного бюджету за кожну

працевлаштовану особу. Виконання цього закону покладено на Міністерство праці і соціальної політики. Підприємство, яке працевлаштувало десять вихованців дитячих будинків, виграло справу проти міністерства і за постановою адміністративного суду мало одержати грошову допомогу. Однак на стадії виконання постанови суду набрав чинності новий закон про бюджет, яким було скасовано цей вид допомоги і встановлено, що невиконані судові рішення про зобов'язання виплатити таку допомогу не повинні виконуватися. На цій підставі державний виконавець закрив виконавче провадження.

Чи є підстави для оскарження рішення державного виконавця до адміністративного суду?

На які принципи адміністративного судочинства можна послатися для обґрунтування адміністративного позову?

Задача 4

75-річний пенсіонер звернувся до адміністративного суду зі скаргою на рішення територіального органу Пенсійного Фонду України про відмову у збільшенні розміру пенсії. У скарзі пенсіонер виклав усі відомості, які вимагає КАСУ для позовної заяви. Але адміністративний суд залишив скаргу без руху і направив її для усунення недоліків у зв'язку з тим, що формою звернення до адміністративного суду має бути позовна заява, а не скарга.

Пенсіонер звернувся до юридичної клініки за допомогою в оформленні документа, оскільки йому важко самому переписувати скаргу та ще й у двох примірниках (для суду і для відповідача).

Чи правильно вчинив адміністративний суд?

Чи допустив суд порушення принципів адміністративного судочинства?

Чи можна оскаржити ухвалу суду про залишення скарги без руху в апеляційному порядку? Чи доцільно це робити у наведеній ситуації? Надайте консультацію пенсіонерові.

Контрольні питання

1. У чому різниця між поняттями «адміністративна юстиція» та «адміністративне судочинство» ?

2. Які моделі адміністративної юстиції існують у світі? Яка модель адміністративної юстиції в Україні?

3. У чому завдання адміністративного судочинства?

4. Чим відрізняється завдання адміністративного судочинства від завдань інших видів судочинства?

5. Надайте визначення публічно-правового спору. Чи може компетенція органів адміністративної юстиції поширюватися на спори між органами публічної адміністрації?

Література: [2, с. 28; 17, с. 15-28].

Практичне заняття № 2

Тема. Адміністративний судовий процес

Мета: формування знань про адміністративний процес як різновиду юридичного процесу та уміння застосувати їх на практиці.

Питання для обговорення

1. Сутність юридичного процесу. Адміністративний процес як різновид юридичного процесу.

2. Поняття та природа судового адміністративного процесу. Зв'язок судового адміністративного процесу з адміністративним правом. Співвідношення понять «адміністративний процес» і «судовий адміністративний процес».

3. Проведення та стадії судового адміністративного процесу.

4. Наука судового адміністративного процесу та основні напрями її формування. Дискусійні питання щодо розвитку судового адміністративного процесу як галузі права.

Короткі теоретичні відомості

Адміністративний процес – правовідносини, що складаються під час здійснення адміністративного судочинства.

Адміністративний суд – суд загальної юрисдикції, до компетенції якого Кодексом адміністративного судочинства віднесено розгляд і вирішення адміністративних справ.

Контрольні питання

1. Що таке адміністративний процес?
2. У чому відмінність адміністративного судового процесу від цивільного, кримінального, господарського і конституційного-юрисдикційного процесів?
3. Як співвідносяться поняття «адміністративний процес» і «адміністративний судовий процес», «адміністративно-позовне провадження»?
4. Як правильно сказати: «учасники адміністративного процесу», чи «учасники адміністративного судочинства»?

Література: [1, с. 53; 13, с. 283-285; 20].

Практичне заняття № 3

Тема. Принципи адміністративного судочинства

Мета: формування знань про основні принципи здійснення правосуддя в адміністративних судах та уміння застосувати їх на практиці.

Питання для обговорення

1. Поняття та значення принципів адміністративного судочинства в адміністративному процесі. Характеристика конституційних принципів адміністративного судочинства.
2. Система принципів адміністративного судочинства (загально-правові та спеціальні принципи).
3. Основні принципи здійснення правосуддя в адміністративних судах: верховенство права, законність, рівність усіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом, змагальність, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі, гласність і відкритість адміністративного процесу, забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду, обов'язковість судових рішень.

4. Принципи стадій судового розгляду справи: усність судового розгляду, безпосередність судового розгляду (незмінність суддів), безперервність розгляду.

Короткі теоретичні відомості

Принципами здійснення правосуддя в адміністративних судах є:

- верховенство права;
- законність;
- рівність усіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом;
- змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі;
- гласність і відкритість адміністративного процесу;
- забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду, крім випадків, установлених цим Кодексом.

Завдання до теми

Задача 1

В одній зі справ як відповідач була притягнута ДПА України. Позивач просив захистити його право завдяки покладенню певних обов'язків на одну із посадових осіб цього органу. Суд залишив справу без руху та зобов'язав узгодити вступну частину позовної заяви із її прохальною частиною.

Надайте оцінку дій суду. Чи дотримано принципу офіційності?

Задача 2

Залізничним судом м. Львів ухвалою було призначено судову будівельно-технічну експертизу . Розглянувши скаргу на цю ухвалу, апеляційний суд скасував її на тій підставі, що призначення експертизи як способу забезпечення доказів відбулося з порушенням порядку, встановленого ст.75 КАСУ, без подання зацікавленою особою заяви про забезпечення доказів та її розгляду в установленому порядку.

Надайте оцінку діям суду. Чи взяв суд до уваги принципи офіційності?

Задача 3

Особою, яка була звільнена з посади заступником начальника об'єднання №1 із режиму та оперативної роботи управління виправно-трудових колоній Красноярського краю СРСР, було подано позов про неправомірне нарахування їй пенсії в меншому розмірі, аніж передбачений для осіб, які звільнені із аналогічних посад в Установах Державного Департаменту України з питань виконання покарань, займана посада у часи СРСР прирівняна до посади першого заступника начальника установ з нагляду, безпеки, охорони та оперативної роботи. Суд апеляційної інстанції у задоволенні позову відмовив, оскільки позивач не дав іншої довідки, яка б підтвердила відповідність займаній під час звільнення посади іншій (вищій) посаді у структурі Державного департаменту України з питань виконання покарань.

Проаналізуйте, чи дотримався суд принципу диспозитивності в судовому процесі.

Контрольні питання

1. У чому різниця між принципом верховенства права і принципом законності? Які особливості їх застосування в адміністративному судочинстві?
2. Якими правовими документами закріплені принципи адміністративного судочинства?
3. Яким чином розкриває зміст принципу верховенства права Конституційний суд України та Європейський суд з прав людини?
4. Чим обумовлена наявність в адміністративному судочинстві принципу офіційності? У чому полягає його зміст?
5. У чому особливості принципу диспозитивності на відміну від його змісту в цивільному процесі?

Література: [3, с. 446; 8, с. 545; 25, с. 157-161].

Практичне заняття № 4

Тема. Учасники адміністративного процесу

Мета: формування знань про систему суб'єктів судового адміністративного процесу, їхні обов'язки та права.

Питання для обговорення

1. Поняття «суб'єкта судового адміністративного процесу», їх види.
2. Склад суду під час здійснення адміністративного судочинства. Відводи судді.
3. Види учасників судового адміністративного процесу. Учасники судового адміністративного процесу, які захищають свої суб'єктивні права та законні інтереси: сторони, треті особи, представники сторін і третіх осіб.
4. Учасники судового адміністративного процесу, які сприяють вирішенню адміністративної справи в суді: секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач. Права і обов'язки. Обмеження допиту особи як свідка у справі.
5. Органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. Види таких осіб.

Короткі теоретичні відомості

Як суб'єкти (учасники) адміністративного процесу можуть виступати:

- будь-який суб'єкт адміністративного права (громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства);
- державні органи, підприємства та установи;
- громадські об'єднання та інші недержавні організації, підприємства та установи;
- державні та муніципальні службовці.

Завдання до теми

Задача 1

У справі з приводу оскарження розпорядження міського голови відповідачем була названа відповідна міська рада.

Чи можна вважати належним відповідачем міську раду?

Чи може міська рада бути залучена до судового розгляду?

Задача 2

Суд залишив позовну заяву без руху, посилаючись на ту обставину, що вона подана неналежним позивачем – Міністерством закордонних справ, яке просило скасувати адміністративне стягнення, накладене на його працівників.

Чи обґрунтованою була відмова суду?

Як слід було вирішити справу?

Задача 3

Судді місцевого суду звернулися до суду із позовом, у якому просять стягнути на свою користь втрати частини заробітної плати, пов'язані з утриманням податку відповідно до Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» на користь. Свої позовні вимоги позивачі обґрунтовують тим, що протягом 2004–2006 років з нарахованої позивачам заробітної плати було отримано податок з доходів фізичних осіб. Оскільки судді відповідно до Указу Президента України від 10.07.1995р. №584/95 «Про додаткові заходи щодо соціального захисту» звільнені від сплати прибуткового податку, то утримані з нарахованої позивачам заробітної плати відповідні суми підлягають стягненню на користь останніх. Протягом 2004–2006 років жодні зміни до кошторису відповідного місцевого суду стосовно компенсації втрати частини заробітку суддів від сплати податку не вносились, що не забезпечило належний рівень оплати праці суддів та призвело до зменшення фактично отриманої позивачами заробітної плати.

Хто є сторонами і третіми особами у цій справі?

(Ухвала ВАСУ від 10 липня 2008 року).

Задача 4

Товариство з обмеженою відповідальністю «Лазурне узбережжя» звернулось до суду з позовом до Інспекції державного архітектурно-будівельного контролю, у якому просить зобов'язати відповідача продовжити дію дозволу на виконання будівельних робіт від 22.03.2005 р. №156/05. У ході розгляду справи суд встановив, що:

1) відповідно до ст. 29 Закону України «Про планування і забудову територій», Положення про державний архітектурно-будівельний контроль, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.1993 р. № 225, та Положення про порядок надання дозволу на виконання будівельних робіт, затвердженого наказом Державного комітету будівництва, архітектури та

житлової політики України від 05.12.2000 р. № 273, повноваження надавати дозвіл на виконання будівельних робіт або відмови у наданні такого дозволу надано Інспекціям державного архітектурно-будівельного контролю;

2) згідно з довідкою Головного управління статистики в Одеській області від 21.09.2006 р. №01-02-114-2682 та Положення про інспекцію державного архітектурно-будівельного контролю, яке затверджене наказом начальника Управління архітектури та містобудування Виконавчого комітету Одеської міської ради, Інспекція не є юридичною особою і діє у складі Управління архітектури та містобудування Виконавчого комітету Одеської міської ради.

Кого слід віднести до належного відповідача (ів) у цій справі?

(Ухвала ВАСУ від 17 квітня 2007 року)

Задача 5

Гриценко В.Г. звернувся із позовом до інспекції державного архітектурно-будівельного контролю Кіровоградської міської Ради про визнання протиправною її бездіяльності, яка, на думку позивача, полягала у ненаданні йому дозволу на виконання будівельних робіт з реконструкції нежитлового приміщення, вбудованого в житловий будинок по вул. Дзержинського, 35, площею 29,7 м. кв. під стоянку для легкового автомобіля із влаштуванням окремого в'їзду з вул. Дзержинського. Під час судового розгляду справи було виявлено, що рішенням Ленінського районного суду м. Київ від 19 січня 2005 року, залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду Кіровоградської області, був задоволений позов Даценка В.В. до Гриценка В.Г. про усунення перешкод у користуванні житлом та відшкодування моральної шкоди. Підставою для цього, відповідно до цього рішення суду, стало проведення будівельних робіт без відповідного дозволу місцевої інспекції державного архітектурно-будівельного контролю та те, що отвір гаражних воріт виконано з порушенням будівельних норм.

Чи необхідно Даценка В.В. залучати до участі у цій справі. Якщо так, то як кого? (Ухвала ВАСУ від 15 грудня 2005 року)

Контрольні питання

1. Хто є сторонами в адміністративному процесі?
2. Хто може бути позивачем та відповідачем в адміністративній справі?
3. Що таке неналежна сторона в адміністративному процесі?
4. Чи допускається в адміністративному процесі процесуальне правонаступництво?
5. Які види третіх осіб передбачені КАС України?
6. Яка мета існування інституту третіх осіб в адміністративному процесі?
7. Яким органам публічної адміністрації та посадовим особам надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб?
8. У яких формах прокурор бере участь в адміністративному процесі?
9. Що таке процесуальне представництво?
10. Яка відмінність процесуального статусу представника в адміністративному процесі від статусу в цивільному процесі?

Література: [2, с. 56; 7, с. 12; 13, с. 114].

Практичне заняття № 5

Тема. Підсудність справ адміністративним судам

Мета: засвоїти зміст і значення основних термінів, що використовуються у Кодексі адміністративного судочинства України, а саме: справа адміністративної юрисдикції, публічна служба, суб'єкт владних повноважень, адміністративний договір. У рамках теми має бути вивчено компетенцію адміністративних судів.

Питання для обговорення

1. Поняття, критерії та види підвідомчості справ адміністративної юрисдикції.
2. Поняття і види підсудності адміністративних справ. Предметна і територіальна підсудність адміністративних справ. Установлення підсудності справи. Порядок передачі справи до іншого суду.
3. Підсудність кількох пов'язаних між собою вимог. Умови та порядок розгляду в порядку адміністративного судочинства вимог про відшкодування

шкоди, заподіяної протиправним рішенням, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень.

4. Проблеми розмежування підсудності та способи їх розв'язання.

Короткі теоретичні відомості

Адміністративний договір – дво- або багатостороння угода, зміст якої складають права та обов'язки сторін, що впливають із владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень, який є однією із сторін угоди.

Публічна служба – діяльність на державних політичних посадах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, дипломатична служба, інша державна служба, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування.

Справа адміністративної юрисдикції – переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір, у якому хоча б однією зі сторін є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на засадах законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень.

Суб'єкт владних повноважень – орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа, інший суб'єкт під час здійснення ними владних управлінських функцій на засадах законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень.

Завдання до теми

Задача 1

Суд на підставі ч.2 ст.19 КАС України постановив ухвалу про непідсудність вимог, які стосувались протиправності наказу Державної податкової адміністрації України «Про надання інформації державними нотаріальними конторами або приватними нотаріусами та про внесення змін до наказу Державної податкової адміністрації України від 29 вересня №45» від 19 серпня 2005 №352 (Наказ). За висновком суду оскаржений наказ був правовим актом індивідуальної дії. А тому, на думку судді, позивач порушив правило

територіальної підсудності, звернувшись із позовом до суду за місцем знаходження відповідача.

Чи правильно суд застосував припис КАСУ про підсудність?

Задача 2

Особа оскаржила правовий акт індивідуальної дії і водночас звернулася із адміністративним позовом до кількох відповідачів, лише частина з яких мала статус суб'єкта владних повноважень. Галицький районний суд м. Львів ухвалою відмовив у відкритті провадження за позовними вимогами до всіх відповідачів із посиланням на те, що вони не належать до компетенції адміністративних судів.

Чи обґрунтованою є ухвала суду?

Задача 3

Особа відкликала свою позовну заяву та просила залишити її без розгляду, посилаючись на те, що вона подана із порушенням правил територіальної підсудності. Суд своєю ухвалою задовольнив клопотання та залишив позовну заяву без розгляду на підставі пункту 5 частини першої статті 155 КАСУ.

Чи обґрунтованою є ухвала суду?

Задача 4

Виявивши порушення закону з боку представництва іноземного суб'єкта господарювання, орган державної влади України поклав обов'язок усунути це порушення не на цього суб'єкта, а на керівника представництва. Позов від імені іноземного суб'єкта господарювання щодо оскарження припису був поданий до суду за вибором керівника. Однак суд повернув позовну заяву, стверджуючи, що заява мала бути подана до суду за місцем проживання посадової особи представництва.

Чи обґрунтованими є дії суду? Яким чином слід вирішити питання про підсудність цієї адміністративної справи?

Контрольні запитання

1. Які існують критерії підвідомчості публічно-правових спорів?
2. Що таке «підсудність справ адміністративної юрисдикції»?
3. Які існують проблеми розмежування підсудності справ?
4. Які існують підстави передачі адміністративних справ з одного адміністративного суду до іншого?
5. Які категорії справ підсудні Вищому адміністративному суду як суду першої інстанції? Чим це зумовлено?

Література: [3, с. 121-124; 15, с. 168–175; 21, с.197].

Практичне заняття № 6

Тема. Доказування і докази

Мета: формування знань про докази і доказування в судовому адміністративному процесі.

Питання для обговорення

1. Поняття доказу і доказування в судовому адміністративному процесі. Характерні види доказів.
2. Завдання судового доказування. Способи збирання доказів і їх процесуальні джерела. Належність доказів і допустимість засобів доказування.
3. Предмет, межі та суб'єкти доказування в адміністративно-судовому процесі. Допит свідка за місцем або у місті його проживання (перебування доказування в адміністративному процесі).
4. Забезпечення доказів та види способів забезпечення.
5. Особливості процесу доказування в окремих стадіях адміністративно-судового процесу.
6. Оцінювання судових доказів.

Короткі теоретичні відомості

Доказами в адміністративному судочинстві є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення осіб, які беруть участь у справі, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються судом на підставі пояснень сторін, третіх осіб та їхніх

представників, показань свідків, письмових і речових доказів, висновків експертів.

Доказування – це врегульована правовими нормами діяльність адміністративного суду та учасників адміністративного процесу щодо збирання і закріплення, перевірки та оцінювання доказів. Предметом доказування є те, що необхідно доказувати щодо кожної адміністративної справи.

Завдання до теми

Задача 1

Товариство з обмеженою відповідальністю «Агропродукт» звернулося з позовом до Східної регіональної митниці про визнання недійсним рішення про визначення коду товару № КЕ – 800-552-04 від 3 червня та зобов'язання провести митне оформлення за кодом товару, визначеним позивачем. Господарський суд Харківської області призначив комплексну судову експертизу, на підставі якої встановив помилковість визначеного відповідачем коду товару та задовольним позов. Харківський апеляційний господарський суд своєю постановою рішення суду першої інстанції залишив без змін.

Відповідач оскаржив зазначені судові рішення у касаційному порядку, посилаючись на своє виключне право визначати код товару. Погоджуючись із доводом Східної регіональної митниці, Вищий адміністративний суд України додатково вказав на невиконання судами першої та апеляційної інстанцій обов'язку оцінювати докази в їх сукупності, оскільки жоден із них не має для суду наперед встановленої сили. За результатами перегляду оскаржені судові рішення були скасовані, а позов залишений без задоволення.

Чи обґрунтованим є рішення Вищого адміністративного суду?

Задача 2

На практиці суди отримують клопотання про проведення експертизи фальшивих на переконання заявника доказів, однак, без обґрунтування відмовляють у задоволенні такого клопотання. Суди не зважають на показання свідка про фальшивість підписів на документах, що є предметом судового розгляду.

Чи обґрунтованими є дії суду?

Задача 3

Під час вирішення спору щодо заборгованості із заробітної плати перед секретарем місцевої ради суд поклав обов'язок доведення наявності такої заборгованості на позивача. Унаслідок того, що позивач не довів обставину заборгованості із заробітної плати, суд відмовив у задоволенні позову.

Чи правомірними є дії суду?

Чим порядок доказової діяльності в адміністративних судах відрізняється від доказової діяльності в інших судах?

Контрольні питання

1. Що таке доказування в адміністративному процесі?
2. Які є види доказів?
3. Які обставини не підлягають доказуванню в адміністративному процесі?
4. У чому полягає забезпечення доказів в адміністративному процесі?
5. За чією ініціативою здійснюється забезпечення доказів в адміністративному процесі?
6. У чому полягають основні відмінності між доказуванням в адміністративному процесі та доказуванням у цивільному процесі?
7. Які засоби доказування можливі в адміністративному процесі?

Література: [6, с. 376; 14, с. 355; 20].

Практичне заняття № 7

Тема. Проведення у суді першої інстанції

Мета: формування знань щодо процедури розгляду адміністративної справи судом.

Питання для обговорення

1. Право на звернення до адміністративного суду. Форма і зміст до адміністративного позову. Вимоги до позову.
2. Умови та порядок відкриття провадження в адміністративній справі. Вирішення питань про відкриття провадження в адміністративній справі. Ухвала про відкриття провадження в адміністративній справі.

3. Залишення позовної заяви без руху. Підстави повернення позовної заяви позивачеві.

4. Відмова у відкритті провадження в адміністративній справі. Правове оформлення відмови.

5. Підготовка справи до розгляду. Значення підготовки справи до розгляду. Заходи суду з підготовки справи до розгляду. Судові виклики і повідомлення. Вручення повістки про виклик до суду.

Короткі теоретичні відомості

Адміністративна юрисдикція – 1) у широкому розумінні це юридично оформлене право компетентного суб'єкта здійснювати свої функції щодо об'єктів, структур, сфер; 2) у вузькому розумінні це підсудність (підвідомчість) справ.

Адміністративний позов – звернення до адміністративного суду про захист прав, свобод, та інтересів у публічно-правових відносинах.

Адміністративний суд – суд загальної юрисдикції, до компетенції якого Кодексом адміністративного судочинства віднесено розгляд і вирішення адміністративних справ.

Відповідач – суб'єкт владних повноважень, а у випадках, передбачених законом, й інші особи, до яких звернена вимога позивача.

Завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів під час здійснення ними владних управлінських функцій, у тому числі на виконання делегованих повноважень.

Позивач – особа, на захист прав, свобод та інтересів якої подано адміністративний позов до адміністративного суду, а також суб'єкт владних повноважень, на виконання повноважень якого подана позовна заява.

Правосуддя в адміністративних справах здійснюється адміністративними судами.

Завдання до теми

Задача 1

Позивач звернувся до адміністративного суду за захистом порушених органом виконавчої влади його прав завдяки поданню скарги. Суд залишив це звернення без розгляду, у зв'язку з недотриманням особою вимоги щодо найменування звернення.

Чи правомірним є дії суду?

Як слід вчинити судді у такому випадку?

Задача 2

Гр. М. звернулася до суду із цивільним позовом та просила визнати недійсним і скасувати розпорядження Франківської районної адміністрації Львівської міської ради, визнати частково недійсним договір купівлі-продажу квартири та визнати за нею право власності на частину квартири. Суд залишив позовну заяву М. без руху та надав можливість уточнити вимоги.

Чи правомірним є дії суду?

Якими мали би бути дії суду?

Задача 3

Державна податкова інспекція звернулася до суду із вимогою застосувати до товариства із обмеженою відповідальністю – платника податків арешт активів унаслідок зупинення операцій на рахунках в установі банку. 18 травня 2006 р. суд першої інстанції, пізніше підтриманий судом апеляційної інстанції, відмовив у задоволенні позову на підставі двох основних мотивів. По-перше, суд встановив безпідставність вимоги про зупинення операцій унаслідок відсутності обставин, які б обґрунтовували необхідність вжиття цього примусового заходу. По-друге, на момент розгляду справи суд констатував зміни до закону, якими позивач позбавлявся права звертатись до суду із такою вимогою.

Чи обґрунтованими є дії суду?

Контрольні питання

1. За наявності яких юридичних фактів відбувається порушення адміністративної справи?
2. Функції підготовчого провадження.
3. У якій формі до адміністративного суду подається адміністративний позов?
4. Які існують засоби забезпечення позову?
5. Яка мета підготовки справи до розгляду?
6. Ознаки, які характеризують стадію підготовки справи до судового розгляду.
7. Види судових рішень.

Література: [4, с. 88; 11; 22, с. 80].

3 ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Історичний розвиток адміністративної юстиції.

2. Порівняльно-правовий аналіз моделей адміністративної юстиції та характеристика української моделі.
3. Особливості реалізації адміністративного судочинства в Україні.
4. Компетенція адміністративних судів і відмежування адміністративного судочинства від інших видів судочинства.
5. Характеристика справ адміністративної юрисдикції. Порядок розгляду справ в адміністративних судах України.
6. Сторони в адміністративному провадженні.
7. Особливості провадження в адміністративних справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень.
8. Порядок розгляду справ в адміністративних судах України.

4 ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Поняття і завдання адміністративної юстиції.

2. Адміністративне судочинство і адміністративний процес.
3. Адміністративна юстиція в Україні: історичний аспект.
4. Процесуальні стандарти судочинства.
5. Обов'язки органів державної влади щодо дотримання та захисту прав і свобод людини.
6. Адміністративні суди України.
7. Поняття адміністративної процедури.
8. Публічно-правові спори як предмет судового розгляду.
9. Суб'єкти владних повноважень як учасники публічно-правового спору.
10. Предмет адміністративної та конституційної юрисдикції.
11. Предмет адміністративної та кримінальної юрисдикції.
12. Предмет адміністративної та господарської юрисдикції.
13. Склад осіб, які беруть участь у справі.
14. Права та обов'язки сторін.
15. Права та обов'язки осіб, які беруть участь у справі.
16. Сторони у справі.
17. Треті особи в адміністративному процесі.
18. Адміністративно-процесуальна правосуб'єктність.
19. Особливості повноважень органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб в суді.
20. Статус представника.
21. Заміна неналежної сторони.
22. Процесуальне правонаступництво.
23. Форма і зміст адміністративного позову.
24. Попереднє судове засідання.
25. Примирення сторін під час підготовчого провадження.
26. Судове доручення.
27. Допит неповнолітніх та малолітніх свідків.
28. Дослідження письмових доказів.
29. Закриття провадження у справі.

30. Повноваження суду під час вирішення справи.
31. Судові дебати.
32. Докази та доказування в адміністративному процесі.
33. Порядок ухвалення судових рішень, їх форма.
34. Питання, що вирішуються судом під час прийняття постанови.
35. Зміст постанови у справі.
36. Окремі ухвали суду.
37. Роз'яснення судового рішення.
38. Постанова щодо частини позовних вимог.
39. Перегляд судових рішень.
40. Апеляційне оскарження.
41. Касаційне оскарження.
42. Провадження за винятковими обставинами.
43. Провадження за нововиявленими обставинами.
44. Закриття провадження у справі.
45. Порядок допиту свідків.
46. Консультації та роз'яснення спеціаліста.
47. Дослідження висновку експерта.
48. Процесуальні строки.
49. Обчислення процесуальних строків.
50. Поновлення та продовження процесуальних строків.
51. Докази у справі.
52. Представники як учасники адміністративного процесу.
53. Предметна підсудність адміністративних справ.
54. Територіальна підсудність адміністративних справ.
55. Інстанційна підсудність адміністративних справ.
56. Призначення Кодексу адміністративного судочинства України.
57. Правова допомога під час вирішення справ в адміністративному суді.
58. Судові виклики і повідомлення.
59. Принципи адміністративного судочинства.

60. Заходи процесуального примусу.
61. Поняття та правові засади виконавчого провадження.
62. Процесуальні аспекти виконання судових рішень в адміністративних справах.
63. Особливості провадження у справах щодо оскарження нормативно-правових актів.
64. Особливості провадження у справах щодо скасування реєстрації кандидата на пост Президента України.
65. Забезпечення адміністративного позову.
66. Особливості провадження у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності державної виконавчої служби.
67. Вищий адміністративний суд України.
68. Місцеві адміністративні суди.
69. Апеляційні адміністративні суди.
70. Принципи адміністративного судочинства.
71. Предмет доказування в адміністративному процесі.
72. Юридична природа та види судових рішень.

5 КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Підставою для визначення оцінки на іспиті є рівень засвоєння студентами матеріалу, передбаченого навчальною програмою з відповідної навчальної дисципліни. Водночас викладач керується такими критеріями:

– оцінку «відмінно» заслуговує студент, який виявив усебічні, систематичні та глибокі знання навчально-програмного матеріалу, вміння вільно виконувати завдання, передбачені програмою, який засвоїв основну та знайомий з додатковою літературою, що рекомендована програмою. Зазвичай, оцінку «відмінно» ставлять студентам, які засвоїли взаємозв'язок основних понять навчальної дисципліни в їх значенні для отриманої професії, які виявили творчі здібності в розумінні та використанні навчально-програмного матеріалу;

– оцінку «добре» заслуговує студент, який виявив повне знання навчально-програмного матеріалу, успішно виконує передбачені програмою завдання, засвоїв основну літературу, рекомендовану в програмі. Зазвичай, оцінка «добре» виставляється студентам, які показали систематичні знання з навчальної дисципліни та здібність до їх самостійного поповнення й оновлення в процесі подальшого навчання та професійної діяльності;

– оцінку «задовільно» заслуговує студент, який виявив знання основного навчально-програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання та професійної діяльності; який справляється з виконанням завдань, що передбачені програмою, а також знайомий з рекомендованою літературою. Оцінку «задовільно» ставлять студентам, які допустили помилки у відповіді, але володіють необхідними знаннями для їх подолання під керівництвом викладача;

– оцінку «незадовільно» ставлять студентів, який виявив недоліки в знаннях основного навчально-програмного матеріалу та допустив помилки у виконанні передбачених програмою завдань. Зазвичай, оцінку «незадовільно» ставлять студентам, які не можуть продовжувати навчання та приступити до професійної діяльності без додаткових занять з відповідної навчальної дисципліни.

Критерії оцінювання знань студентів розроблено на підставі «Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 2 червня 1993

року № 161, а також «Тимчасового положення про атестацію студентів», затвердженого вченою радою університету 19 листопада 1996 року.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Максимальна сума балів, які може набрати студент, становить 100 балів, із яких:

10 балів – відвідування та робота на лекціях;

20 балів – за індивідуальну роботу;

30 балів – (ділиться на кількість практичних (семінарських) занять) – опитування (виступ і активна участь на кожному практичному занятті);

10 балів – за контрольну роботу (в семестр проводиться 2 контрольні роботи);

20 балів – підсумковий модульний контроль;

Індивідуальна робота студентів передбачає: участь у роботі студентського наукового гуртка (проблемної групи), студентських конференціях, конкурсах, олімпіадах; написання рефератів та їх презентацію; анотацію прочитаної додаткової літератури; бібліографічний опис літератури. Вибір виду індивідуальної роботи студент здійснює за власними інтересами, попередньо узгодивши з викладачем. Індивідуальна робота оцінюється від 0 до 20 балів.

Контрольну роботу студенти виконують у формі тестів, колоквиуму або письмових відповідей на 3–4 запитання за темами, які були вже розглянуті на семінарських заняттях.

Реферати готуються за темами, що зазначені в модулі. Тему та план реферату студент узгоджує із викладачем, який проводить заняття. Оптимальний обсяг реферату – 15–20 сторінок.

Підсумковий модульний контроль (ПМК) – проводиться на останньому практичному (семінарському) занятті у письмовій формі, зміст якого охоплює весь курс навчальної дисципліни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради, 1996. — № 30. — ст. 141.
2. Господарсько-процесуальний кодекс від 6 листопада 1991 р. № 1798-ХІІ. Відомості Верховної Ради. 1992. — №6. Ст. 56.

3. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. Відомості Верховної Ради. 2005. — № 35-36, № 37. Ст. 446.
4. Кримінально-процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради. 2013. — № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. Відомості Верховної Ради. 2004. — № 40-41, 42. Ст. 492.
6. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.06.2017 р. № 2136-VIII. Відомості Верховної Ради. 2017. — № 35. Ст. 376.
7. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. №1697-VII. Відомості Верховної Ради. 2015. — № 2-3. Ст. 12.
8. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. — №31. Ст. 545.
9. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 р. № 776/97-ВР. Відомості Верховної Ради. 1998. — № 20. Ст. 99.
10. Про утворення місцевих та апеляційних адміністративних судів, затвердження їх мережі та кількісного складу суддів: указ Президента України від 16.11.2004 р. № 1417/2004. Урядовий кур'єр. 2004. — № 224.
11. Про вдосконалення мережі адміністративних судів України: указ Президента України від 16.10.2008 р. №941/2008. Урядовий кур'єр. 2008. — №199.
12. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / ред.колегія: В.Б. Авер'янов (голова) та ін. — К.: Юридична думка, 2004. Т. 1. 584 с.
13. Бевзенко В. М., Комзюк А. Т., Мельник Р. С. Адміністративний процес України: навч. посіб. / — К.: Прецедент, 2007. — 531 с.
14. Адміністративна юстиція України: теорії і практики. Настільна книга судді. /За заг.ред. О.М. Пасенюка/. — К.: Істина, 2007. — 608 с.

15. Гетьман-П'ятковська І. А. Суддівська влада: порівняльний аналіз та шляхи вирішення якісного добору кадрів. К.: Право України. – 2009. – №12. – С.168 – 175.
16. Коломієць Т., Лютиков П. Проблеми правового розмежування адміністративної та господарської юрисдикції: аналіз передумов виникнення та можливі шляхи їх вирішення. К.: Право України. – 2009. – №10. – С. 175.
17. Кузьменко О.В. Теоретичні засади адміністративного процесу: монографія. К.: Атіка, 2005. 352 с.
18. Основи адміністративного судочинства: навч. посіб. / за заг.ред.: Н. В. Александрова, Р. О. Куйбіда. К.: Конус–Ю, 2006.
19. Основи адміністративного судочинства та адміністративного права: навч. посіб. / за заг.ред. Р. О. Куйбіда, В. І. Шишкіна – К.: Старий світ, 2006.
20. Педько Ю. С. Становлення адміністративної юстиції України: монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. 208 с.
21. Перепелюк В. Г. Адміністративне судочинство: проблеми практики: навч. посіб. К., 2007. 272 с.
22. Серета О. Адміністративне і господарське судочинство: значення і доцільність спеціалізованих судів у порівняльно-історичному аспекті. К.: Право України. – 2009. – № 6. – С. 80.
23. Скомороха Л. Конкурсний добір кандидатів на посади суддів: міжнародний досвід і вітчизняні реалії. К.: Право України. – 2009. – №4. – С. 70.
24. Стефанюк В.С. Судовий адміністративний процес: монографія. Харків: Консум, 2003. 464 с.
25. Ткач Г. Предмет судового оскарження у справах, що виникають з адміністративного спору. Вісник Львівського національного університету. – Серія юридична. Львів, 2005. Вип. 41. С. 157–161.
26. Шишкін В. І. Змагальність – принцип судочинства в демократичному суспільстві. К.: Право України. – 1999. – №12.

27. Шишкін В. І. Судові системи країн світу / В. І. Шишкін. – К.: ЮІнком Інтер, 2001 – 336 с.

28. Янюк Н. Спiрні питання щодо забезпечення позову при оскарженні нормативно- правових актів. Вісник вищого адміністративного суду України. 2009. – №1. – С. 60-63.

Методичні вказівки щодо практичних занять і самостійної роботи з навчальної дисципліни «Адміністративне судочинство» для студентів денної та заочної форм навчання зі спеціальності 081 – «Право» (у тому числі скорочений термін навчання) освітнього ступеня «Бакалавр»

Укладач доц., к. ю. н. Д. І. Сирота

Відповідальний за випуск зав. кафедри галузевих юридичних наук

В. Л. Скрипник

Підп. до др. _____ Формат 60x84 1/16. Папір тип. Друк ризографія.

Ум. друк. арк. _____ Наклад _____ прим. Зам. № _____. Безкоштовно.

Видавничий відділ
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського
вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, 39600